

კაჭრეთის დიალოგები

მრავალი მაგიდა კარგი მმართველობის შესახებ

სასკოლო განათლების პოლიტიკა
ეროვნული უმცირესობების მიმართ

სასკოლო განათლების პოლიტიკა ეროვნული უმცირესობების მიმართ

კაჭრეთის დიალოგები:
მრგვალი მაგიდა კარგი მმართველობის შესახებ

15 ოქტომბერი, 2011

წინასიტყვაობა

წინამდებარე ანგარიში ასახავს კაჭრეთში 15 ოქტომბერს გამართული შეხვედრაზე გამოთქმულ მოსაზრებებს. კაჭრეთის დიალოგები წარმოადგენს მრგვალი მაგიდის ფორმატს, რომელიც ყოველ სამ თვეში ერთხელ იმართება და რომელშიც მონაწილეობას იღებენ საქართველოში ხელისუფლების წარმომადგენლები და დამოუკიდებელი ექსპერტები. მრგვალი მაგიდის მიზანია ქართული საზოგადოების დემოკრატიული განვითარებისთვის უმნიშვნელოვანესი საკითხების განხილვა. დიალოგები ორგანიზებულია მშვიდობის, დემოკრატიისა და განვითარების კავკასიური ინსტიტუტისა (CIPDD) და ევროპული პარტნიორობა დემოკრატიისათვის (EPD) მიერ.

როგორც სახელწოდება მიუთითებს, კაჭრეთის დიალოგები კაჭრეთში – კახეთის რეგიონის დაბაში არაფორმალურ გარემოში ტარდება, რაც განსახილველი საკითხების სიღრმისეული კვლევის საშუალებას იძლევა ჩვეულებრივი, პოლიტიკური არენის მიღმა. გამოცდილებისა და ცოდნის ამგვარი გაზიარებით CIPDD და EPD შემდგომ მიზნებს ისახავენ:

პირველ რიგში, საქართველოს წამყვან სამოქალაქო საზოგადოების ორგანიზაციებისა და პოლიტიკური პარტიებისთვის მაღალი რანგის დებატებში (რომლებსაც მოდერატორობას საერთაშორისო და ადგილობრივი ექსპერტები უწევენ) მონაწილეობის უზრუნველყოფით CIPDD და EPD ცდილობენ ხელი შეუწყონ უკეთ ინფორმირებულ საზოგადოებრივ დისკურსს საქართველოში დემოკრატიზაციის პროცესის უმნიშვნელოვანეს საკითხებზე, რადგან დიალოგში მონაწილეებს ჩართულობის თანაბარი საშუალება ეძლევათ. მეორე რიგში, ორგანიზაციები სთავაზობენ სამოქალაქო საზოგადოების წარმომადგენლებსა და პოლიტიკურ პარტიებს პლატფორმას პარტნიორობისა და ქსელური თანამშრომლობისთვის, სადაც მათ აგრეთვე ეძლევათ შესაძლებლობა გაუზიარონ საკუთარი ცოდნა და გამოცდილება უცხოელ და ადგილობრივ ექსპერტებს. მესამე რიგში, მრგვალი მაგიდები საშუალებას აძლევს პოლიტიკურ პარტიებს აიმაღლონ ცნობადობა მკვეთრად გამოხატული სტრატეგიების საფუძველზე.

ანგარიშის პირველი ნაწილი წარმოადგენს 15 ოქტომბერს დიალოგის შეჯამებას. დიალოგის თემა გახლდათ „სასკოლო განათლების პოლიტიკა ეროვნული უმცირესობების მიმართ“. ანგარიშის მეორე ნაწილი მკითხველს სთავაზობს განხილვაზე წარმოდგენილ მასალას.

სასკოლო განათლების პოლიტიკა ეროვნული უმცირესობების მიმართ

დისკუსიის ანგარიში

2011 წ. 15 ოქტომბერს კატრეთში მდებარე სასტუმრო ამბასადორში ჩატარდა მრგვალი მაგიდა თემაზე „სასკოლო განათლების პოლიტიკა ეროვნული უმცირესობების მიმართ“. შეხვედრის ორგანიზატორები იყვნენ: „საერთაშორისო ფონდი ევროპული პარტნიორობა დემოკრატიისათვის“ და „მშვიდობის, დემოკრატიისა და განვითარების კავკასიური ინსტიტუტი“. მრგვალი მაგიდა ჩატარდა პროექტის „კატრეთის დიალოგები: მრგვალი მაგიდა კარგი მმართველობის შესახებ“ ფარგლებში, რომელიც ხორციელდება პოლანდიის საგარეო საქმეთა სამინისტროს მხარდაჭერით.

შეხვედრა გახსნეს ორგანიზატორებმა, კავკასიური ინსტიტუტის თავმჯდომარემ – გია ნოდიამ და ევროპული პარტნიორობა დემოკრატიისათვის კავკასიის რეგიონის მენეჯერმა – იონე ქათსუქმა.

მოხსენებები წარმოადგინეს: თამარ კინწურაშვილმა (საქართველოს „ეროვნული უშიშროების საბჭოს“ მდივნის მოადგილე), ბელა ოსიპოვამ („უმცირესობების კვლევების ევროპული ცენტრი“, საქართველოს სახალხო დამცველთან არსებული „ტოლერანტობის ცენტრი“), ცირა ჩიკვაძემ („საქართველოს ისტორიის მასწავლებელთა ასოციაცია“), მარინა ელბაქიძემ („მშვიდობის, დემოკრატიისა და განვითარების კავკასიური ინსტიტუტი“).

შეხვედრას მოდერაციას უწევდა „მშვიდობის, დემოკრატიისა და განვითარების კავკასიური ინსტიტუტის“ თავმჯდომარე, გია ნოდია. მრგვალ მაგიდას ესწრებოდნენ საქართველოს პოლიტიკური პარტიების და სამოქალაქო საზოგადოების წარმომადგენლები, ამ თემაზე მომუშავე ადგილობრივი და უცხოელი ექსპერტები.

სესია I:

განათლების პოლიტიკის გამოწვევები და შესაძლებლობები ეროვნული უმცირესობების სკოლებში

დისკუსიის განაცხადი: სახელმწიფო მიზნად ისახავს განათლების ხელმისაწვდომობის გაუმჯობესებას და სასწავლო პირობების გაუმჯობესებას ეროვნული უმცირესობებისათვის. ამასთან, სახელმწიფო მიდგომა ეროვნული უმცირესობების მიმართ არ ითვალისწინებს სახელმწიფო ენის შესწავლას მხოლოდ სკოლაში, მიუ-

ხედავდ იმისა, რომ ამას განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს. ამ მხრივ გადამწყვეტ მნიშვნელობას სახელმწიფო უმაღლესი განათლების პროგრამებს ანიჭებს. უკანასკნელ წლებში უმაღლესი განათლების სახელმწიფო საწვდებლებში ეროვნული უმცირესობების წარმომადგენლობის **ქვოტების სისტემა** დაინერგა. განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა **სამოქალაქო ინტეგრაციის პოლიტიკას**.

გამოთქმული მოსაზრებები:

სახელმწიფო პოლიტიკა

- ეროვნული უმცირესობების წარმომადგენლებისთვის ხელმისაწვდომობის გაზრდა უმაღლეს სასწავლებლებში სწავლის გასაგრძელებლად საქართველოს განათლების პოლიტიკის ერთერთი პრიორიტეტი გახდა. ეს გულისხმობს, ერთის მხრივ, ზოგადი უნარების ტესტის მომზადებას და დაშვებას ეროვნული უმცირესობების ენებზე და, მეორეს მხრივ, ქვოტების სისტემის შემოღებას სახელმწიფო უნივერსიტეტებში ახეზაიჯანული (5%), სომეხი (5%) აფხაზი (1%) და ოსი (1%) სტუდენტებისთვის.
- მიუხედავად იმისა, რომ ხელისუფლება თავს იკავებდა პოზიტიური დისკრიმინაციული ზომების მიღებისაგან, ქვოტების სისტემა ეროვნული უმცირესობებისათვის სახელმწიფო უმაღლეს სასწავლებლებში მაინც იქნა შემოღებული. ხელისუფლების წარმომადგენელთა აზრით, ქვოტების სისტემის შემოღება განათლების რეფორმის ამ ეტაპზე გამართლებული იყო, ვინაიდან ის იძლევა საშუალებას შედეგების მოკლე ვადებში მისაღწევად, მაშინ როდესაც ახალი პროგრამებით სწავლება დიდი დროის შემდეგ გამოიღბს შედეგს.
- ხელისუფლება აფართოებს ქართული ენის სწავლების პროგრამას ეროვნული უმცირესობის წარმომადგენლებისათვის. ქვეყანაში 2131 საჯარო სკოლიდან დღეისათვის 350 არაქართულენოვანი სკოლა ფუნქციონირებს. 2006-2010 წლებში მათგან 28 სომხური, 28 აზერბაიჯანული და 84 სხვა არაქართულენოვანი სკოლის რეაბილიტაცია მოხდა.
- 2008-2010 წწ. 30%-ით გაიზარდა ეთნიკური უმცირესობების წარმომადგენელთა რიცხვი, რომლებიც სახელმწიფო სტიპენდიების მხარდაჭერით ჩაირიცხნენ უმაღლეს სასწავლებლებში. ამასთან, გამოყოფილი ადგილების მხოლოდ 13% ათვისება მოხდა. მომავალში დაგეგმილია იმ ფაქტორების გამოვლენა, რომელმაც მოახდინა გავლენა ამ შედეგებზე, და მათზე რეაგირება.

სასკოლო განათლება

განათლების სამინისტროში შემუშავდა ახალი კონცეფცია და პროგრამა „მულტილინგვური სწავლების ხელშეწყობის პროგრამა“. ის მიზნად ისახავს განათლების ისეთი სისტემის შექმნას, რომელიც გახდება ძირითადი

დი ინსტრუმენტი ეროვნული უმცირესობების ქართულ საზოგადოებაში ინტეგრირებისათვის; ხელს შეუწყობს მათი კულტურული და ლინგვისტური იდენტურობის დაცვას; საშუალო სკოლებში ეროვნულ უმცირესობათა ენების და სახელმწიფო ენის სწავლების ხარისხის გაუმჯობესებას.

ამგვარად, ბილინგვალური პოლიტიკის გატარებით ეროვნულ უმცირესობებს უნდა გაუქარწყლდეთ ასიმილაციის შიში, დარჩეთ მშობლიურ ენაზე განათლების მიღების საშუალება და ამავე დროს მიეცეთ საშუალება შეისწავლონ სახელმწიფო ენა. ამ მხრივ მნიშვნელოვანია მოტივაციის გაზრდის მიზნით სხვადასხვა ღონისძიებების ჩატარება, მაგრამ მთავარი მაინც ისაა, ეროვნულმა უმცირესობებმა დაინახონ, რომ ქართული ენის ცოდნა მათ უხსნის გზას კარიერული ზრდის თვალსაზრისით.

განათლების სამინისტრო ასევე ასორციელებს „ქართული ენის პროგრამას“, რომლის საბოლოო მიზანია ქართულის, როგორც სახელმწიფო ენის პოპულარიზაციის ხელშეწყობა და ასევე ეთნიკური უმცირესობების ენობრივი და კულტურული თვითმყოფადობის შენარჩუნება. „ქართული ენის პროგრამის“ ფარგლებში შემდეგი ამოცანების განხორციელება დაგეგმილი: ეროვნული უმცირესობებისათვის სახელმწიფო ენის შესწავლის ხელშეწყობა; არაქართულენოვანი სექტორების მოსწავლეთა სახელმძღვანელოების ხელმისაწვდომობის გაუმჯობესება; სპეციალური ლინგვისტური პროგრამების შედგენა და განხორციელება ეთნიკური უმცირესობებით კომპაქტურად დასახლებული რეგიონების ზრდასრული მოსახლეობისათვის; უმაღლესი განათლების ხელმისაწვდომობის გაზრდა.

სახელმწიფოსთან და სხვა დონორებთან ერთად მნიშვნელოვანი წვლილი ორივე ამ პროგრამის შესრულების პროცესში სამოქალაქო სექტორს შეაქვს. მაგალითისთვის – ახალქალაქში, ნინოწმინდაში, გარდაბანში.

დასახული მიზნების შესაბამისად უკვე გადაღებულია შემდეგი ნაბიჯები:

- 2010 წლისათვის საქართველოს 40 საჯარო არაქართულენოვან სკოლაში განხორციელდა მულტილინგვური სწავლების პროგრამების პილოტირება. დაიწყო ქართული ენის, როგორც მეორე ენის სწავლება.
- სპეციალურად მულტილინგვური (ბილინგვური) სკოლებისათვის მომზადდა მასწავლებლები, რომელთაც ჰყავთ დამხმარე მასწავლებლები. ახალ პროგრამაში მონაწილეობის მიზნით რეგიონებში მიივლინა 100 ახალგაზრდა ბაკალავრიატდამთავრებული მასწავლებელი და იგეგმება დამატებით 50 მასწავლებლის გაზავნა.
- დაგეგმილია სახელმძღვანელოების მომზადება ბილინგვალური სკოლებისათვის.
- ეთნიკური უმცირესობებით დასახლებულ რეგიონებში იხსნება ენის სახლები, რაც ნებისმიერ მოქალაქეს მისცემს საშუალებას სახელმწიფო

ენა შეისწავლოს. ენის სახლების რაოდენობა იზრდება სამცხე-ჯავახეთში, ქვემო ქართლსა და კახეთში, სადაც ასევე მიზნობრივად მომზადდნენ მასწავლებლები.

- განათლების სამინისტროს მიერ ასევე ხორციელდება ოჯახების დამეგობრების პროგრამა, წამოიწებულა ტვინინგის – დამეგობრების პროგრამა. გარდა ამისა, ენის ცოდნის გაღრმავების მიზნით პატრიოტთა ბანაკებში არაქართულენოვან მოსწავლეებს და სტუდენტებს ასწავლან სახელმწიფო ენას.
- არასამთავრობო სექტორი ჩართულია ასევე სამოქალაქო ინტეგრაციის ხელშეწყობის პროგრამების განხორციელებაში. შეხვედრაზე წარმოდგენილი იყო რამოდენიმე მაგალითი:

- 1) სახალხო დამცველის ოფისთან არსებული ტოლერანტობის ცენტრის მიერ, რომელიც კოორდინაციას უწევს ეროვნული უმცირესობების და რელიგიათა საბჭოებს, შემუშავებულია რეკომენდაციები ეროვნული უმცირესობების უფლებების დაცვის უზრუნველსაყოფად.
- 2) პროექტის – „ტოლერანტობა ისტორიის სწავლების გზით“ – ფარგლებში „საქართველოს ისტორიის მასწავლებელთა ასოციაციამ“ ევროკლიოსა და ევროკავშირის მხარდაჭერით, შეიმუშავა დამხმარე სასწავლო მასალა და მეთოდოლოგიური მითითებები, რომლის მიზანია იმ კულტურული მარკერებისა და წვლილის გაცნობა მოსწავლეთათვის, რომელიც საქართველოს ეთნიკურმა უმცირესობებმა დატოვეს ქვეყნის ისტორიაში. პროექტის შედეგად გამოიცა სასწავლო მასალა მითითებებით, სახელმძღვანელო – „როგორ ვიცხოვრეთ ერთად მე-20 საუკუნის საქართველოში“. სახელმძღვანელო შედგება 29 სამუშაო ფურცლისაგან და წარმოადგენს დამხმარე, და არა ალტერნატიულ მასალას. ის შესაბამისობაშია მოყვანილი მე-8 და მე-9 კლასების სასწავლო გეგმებთან (საგნები: ისტორია, გეოგრაფია, მოქალაქეობა), და მოიცავს შემდეგ რეგიონებს: თბილისი, რუსთავი, მარნეული, ცაქვი, ცხინვალი, სოფელი ნარალეთი, ახალქალაქი, სოფერი საგარეჯო.

გამოწვევად რჩება შემდეგი საკითხები:

- მასწავლებელთა მომზადების დონე არაქართულენოვან სკოლებში საკმაოდ დაბალია, კვლევაც დიდი რჩება მოთხოვნილება ორენოვან სპეციალისტებზე. არაქართულენოვან სკოლებში ქართული ენის მასწავლებლებმა ცუდად იციან ქართული ენა. გარდა ამისა, 2008 წლის მდგომარეობით არაქართულენოვანი მასწავლებლების წლოვანება ძალიან მაღალია, დღეს მათი გადამზადება არ ხდება. მასწავლებელთა ანაზღაურება დაბალია. განათლების სამინისტრო ტრენინგებს სთავაზობს მასწავლებლებს სერტიფიცირებისათვის. თუმცა, არაქართულენოვანი მასწავლებლების სერტიფიცირების პროცესი ტექნიკურადაც და დროშიც ჩამორჩება ქართულენოვანი სკოლების მასწავლებლების სერტიფიცირებას. ტესტის

თარგმნა ეთნიკური უმცირესობების ენებზე და სტანდარტების საფუძველზე არაქართული სექტორის მასწავლებლების ტესტირება მხოლოდ შემდეგ ეტაპზე იგეგმება.

- სადღესოდ განათლების სამინისტროს არაფერი გაუკეთებია იმისათვის, რომ საბუნებისმეტყველო საგნების მასწავლებლები არაქართულენოვანი სკოლებისთვის სპეციალური პროგრამით ყოფილიყვნენ მომზადებული. მომავალში ეს პრობლემა უფრო მწვავედ იქნეს თავს, ვინაიდან ვერ მოხერხდება ძველი კადრების ჩანაცვლება ახლადმომზადებული კადრებით. მნიშვნელოვანია შემუშადეს საკონტრაქტო სისტემა ეთნიკური უმცირესობების წარმომადგენლების რეგიონებში დამატების მიზნით და შესაბამისად, კონტინენტის შედეგად ჩარიცხული კადრების დამატება შესაბამის რეგიონებში.
- 2009 მულტულინგური სწავლების პროგრამაში 40 საპილოტე სკოლა ჩაერთო. საპილოტე ეტაპზე ბიოლოგიის, გეოგრაფიის და მათემატიკის სწავლება. სახალხო დამცველთან არსებულმა ეროვნული უმცირესობების საბჭომ და სამოქალაქო ქმედებამ ჩაატარეს სასკოლო სახელმძღვანელოების მონიტორინგი, რომელმაც გამოაშკარა, რომ სახელმძღვანელოების თარგმნის ხარისხი საკმაოდ დაბალია. თარგმანში გაპარულია არა მხოლოდ გრამატიკული, ტერმინოლოგიური და შინაარსობრივი შეცდომები, არამედ რიგ შემთხვევებში გამოტოვებულია წინადადებები და აბზაცებიც კი. სასურველია სკოლის სახელმძღვანელოების სათარგმნელად მოწვევული იყვნენ კარგი სპეციალისტები, ხოლო ნათარგმნ სახელმძღვანელოებს ჩაუტარდეს საგნობრივი რედაქტირება
- დღევანდელ პირობებში არაქართულენოვანი სკოლების სახელმძღვანელო ორენოვანია – 70% ქართულადაა დაწერილი, 30% – სომხურად ან სხვა ენაზე. შესაბამისად წიგნის 70% მოსწავლეებისათვის გაუგებარია. არაქართულენოვანი პედაგოგების ზრით, ასეთი სახელმძღვანელოს პირობებში საგანს ვერც პედაგოგები ასწავლიან სრულფასოვნად და ვერც ბავშვები ითვისებენ. სასწავლო პროგრამაში ცვლილებებია შესატანი და პირველ ეტაპზე მნიშვნელოვანია ერთი და იგივე გაკვეთილი იყოს დაწერილი ორივე ენაზე, რაც მოსწავლეს გაუადვილებს საგნის ათვისებას.
- დღეისათვის ორენოვანი სახელმძღვანელოები ჯერ არ არსებობს, ასწავლიან ძველით. ცნობილია, რომ 1-6 კლასებისთვის მზადდება სპეციალური ორენოვანი სახელმძღვანელოები. მაგრამ გაურკვეველია ახალი სახელმძღვანელოების შედგენის პრინციპები და სწავლების მეთოდოლოგია. მეთოდოლოგიის შესახებ ინფორმაცია არ ვრცელდება. უცნობია ის ძირითადი პრინციპებიც, რის საფუძველზეც უნდა შეიქმნას სახელმძღვანელოები.
- დღეს ეროვნული უმცირესობები აცნობიერებენ, რომ ქართულის კარგად ცოდნა, მათ შესაძლებლობებს ზრდის. მათ შევიდები ქართულ სკო-

ლებში მიჰყავთ, თავადაც სწავლობენ ქართულ ენას შესაბამის კურსებზე. თუმცა ადგილებზე შემდეგი პრობლემები იქნეს თავს;

- 1) მშობლები ვერ ეხმარებიან შვილებს ქართული ენის შესწავლაში, რადგანაც ვერ ფლობენ ენას;
- 2) ბავშვებს არ ესმით სახელმწიფო ენა და კლასებში მათი მოსწრება დაბალია, ეს აქვეითებს მთლიანად კლასის მოსწრებას და შესაბამისად პედაგოგი ქვემოთ სწევს მოთხოვის დონეს. შედეგად, ქართველი მშობლები ცდილობენ გადაიყვანონ შვილი დაბალი მოსწრების კლასებიდან ან სკოლებიდან;
- 3) საქართველოს სჭირდება სკოლამდელი განათლების საფეხურზე ქართულ ენის სწავლების შემოღება. 2009 მარტს დამტკიცდა სახელმწიფო ენის პროგრამა – ქართული ენის სწავლება, რომლის ქვეპროგრამა – სკოლამდელი ენის საფეხურზე ქართული ენის სწავლების ხელშეწყობა ეთნიკური უმცირესობებით დასახლებულ რეგიონებში. დღეს ამ პროგრამის განსახორციელებლად კონკრეტული ნაბიჯებია გადასადგმელი;
- 4) საქართველოს ასევე სჭირდება ზრდასრულთა განათლების სისტემის ამუშავება და ეთნიკური უმცირესობების ხელშეწყობა ქართულ ენის შესწავლაში. ენის სახლები ქვემო ქართლში და სამცხე ჯავახეთში კარგად ფუნქციონირებენ. პრობლემები ჰქონდა ახალქალაქის ენის სახლს – ამის გამო მოსახლეობაც გაურკვეველობაში აღმოჩნდა. მომავალი წლიდან 8 ახალი ენის სახლის გახსნა იგეგმება. ასევე, მომავალი წლიდან ევანიას სკოლას ახალი ფუნქცია ემატება – პროფესიული ტრენინგების მომზადება ენის სახლებში გადამზადებული პირებისათვის.

■ 2010 წელთან შედარებით 2011 წელს არ გაზრდილა ეთნიკურად არაქართველი ახალგაზრდების ეროვნული გამოცდების ჩაბარების მსურველთა რიცხვი. ფაქტორები, რომელიც განსაზღვრავს, თუ რატომ არ აბარებენ საქართველოს უმაღლეს სასწავლებლებში ეროვნული უმცირესობები, შემდეგია:

- 1) არაქართულენოვანი სექტორის სკოლებში სწავლების დაბალი დონე, რომლის მაჩვენებელია: ა) სასკოლო ოლიმპიადები, რომელიც ტარდება 2 ეტაპად. როგორც წესი, მეორე ეტაპზე არაქართულენოვანი სკოლებიდან გადის 1-2% პროცენტი; ბ) არაქართულენოვანი სკოლების კურსდამთავრებულების მეტი რაოდენობა ვერ აბარებს სასკოლო გამოსამზებ გამოცდას, ვიდრე ქართულენოვანი სკოლების. 2011 წ. საქართველოს მასშტაბით გამოცდები ვერ ჩააბარა და ატესტატი ვერ აიღო 13% სკოლადამთავრებულმა. არაქართულენოვანი სკოლებიდან ეს მაჩვენებელი გაცილებით მაღალი იყო – ატესტატის გარეშე 40-50% დარჩა.
- 2) ეროვნულ გამოცდებზე სომხურენოვანი და აზერბაიჯანულენოვანი ტესტების შედეგების საშუალო ქულა უფრო დაბალია ვიდრე ქართულ და რუსულენოვანისა. ეს არ შეიძლება თარგმანის ხარვეზებს

დავაბრალთ, რადგანაც ამ შემთხვევაში ვერბალურ და მათემატიკურ ნაწილებში ერთნაირი შედეგები იქნებოდა.

- 3) სკოლას შიდა საფეხურზე ტოვებს უფრო მეტი მოსწავლე არაქართულენოვანი სკოლებიდან ვიდრე ქართულენოვანიდან (აქ განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ზერბაიჯანულენოვანი სკოლების მონაცემები, სადაც გოგონების რიცხვი, ვინც სკოლა მიატოვა შიდა საფეხურზე, უფრო მეტია).
- 4) არაქართულენოვან სკოლებში მასწავლებლების კვალიფიკაცია დაბალია, არსებობს კადრების დეფიციტი, მასწავლებლების დაბერების პროცესიც უფრო

სწრაფად მიდის. შესაბამისად, ეთნიკურ უმცირესობებში არსებობს შიში, რომ მალე სკოლებში ადგილობრივი მასწავლებლები არ ეყოლებათ და მათი სკოლები ქართულ სკოლებად გარდაიქმნება, ანუ ძველ კადრებს ქართველი კადრები ჩაანაცვლებენ. მოსახლეობაში ჩნდება ეჭვი, რომ ეს ასიმილაციის პოლიტიკას უკვეშირდება.

- 5) ეთნიკურ უმცირესობებში ქართული ენის სწავლის მზაობა ახლა გაცილებით მაღალია ვიდრე ეს 10 წლის წინ იყო. ქართული ენის შესწავლას აფერხებს მასწავლებლის დაბალი კვალიფიკაცია და სწავლების შესაბამისი მეთოდოლოგიის არარსებობა.

სასკოლო განათლების პოლიტიკა ეროვნული უმცირესობების მიმართ

ბელა ოსიპოვა

ეროვნულ უმცირესობათა იმ დიდი ნაწილისთვის, რომელიც კომპაქტურადაა დასახლებული საქართველოს რეგიონებში ყველაზე დიდ პრობლემად და ქართულ საზოგადოებაში ინტეგრაციის მთავარ შემაფერხებელ ფაქტორად ქართული ენის არცოდნა რჩება. ამ პრობლემის გადაწყვეტაში დიდი როლი განათლების პოლიტიკას ენიჭება.

2009 წლიდან განათლებისა და მეცნიერების სამინისტრომ ამ მიმართულებით ბევრი პროგრამა შეიმუშავა: 2010 წელს არაქართულ სკოლებში VII, VIII, X, XI, XII კლასების დარიგდა ისტორიისა და გეოგრაფიის ორენოვანი სახელმძღვანელოები; I-IV კლასების მოსწავლეებს უსასყიდლოდ გადაეცათ „ქართულის, როგორც მეორე ენის სახელმძღვანელო“; მულტილინგვური პროგრამის ფარგლებში 40 საპილოტე სკოლისათვის მოხსობრივი სუბსიდიები (1000 ლარი) გაიცა; უმაღლესი განათლების დაწესებულებებში დაინერგა მოსამზადებელი-საინტეგრაციო კურსი; გამოიცა ეთნიკური უმცირესობების ენებზე ეროვნული გამოცდებისთვის მოსამზადებელი კრებული; ამუშავდა ზრდასრულთა განათლების ცენტრები – „ენის სახლები“.

ხელმძღვანელოების თარგმნის ხარისხი

სასწავლო გეგმებისა და შეფასების ცენტრის ინიციატივით 2007-2010 წლების განმავლობაში არაქართულენოვანი სკოლებისთვის ახალი სახელმძღვანელოები ითარგმნა – პირველ ეტაპზე I, VII და X კლასების 22 სახელმძღვანელო, მეორე ეტაპზე II, VIII, XI კლასების აფხაზურ, ოსურ, რუსულ, სომხურ და აზერბაიჯანულ ენებზე – 19, ხოლო მესამე ეტაპზე III, IX და XII კლასების – 51 სახელმძღვანელო. თარგმნილმა სახელმძღვანელოებმა პილოტირება 10 აზერბაიჯანულენოვან, 10 სომხურენოვან და 10 რუსულენოვან სკოლებში გაიარა.

2009 წელს ჩატარებულმა მონიტორინგმა აჩვენა, რომ არაქართულენოვან სკოლებში ახალი ხელმძღვანელოების შეტანის პროცესი ნელა მიმდინარეობდა. ამის მზეხი მათი სიძვირე და სომხეთიდან და აზერბაიჯანიდან სახელმძღვანელოების უსასყიდლოდ შემოტანა იყო. მასწავლებლები ძველ სასწავლო გეგმებსა და ძველი სახელმძღვანელოებს აძლევდნენ უპირატესობას, რაც აისახებოდა განათლების ხარისხზე. დღეს ეს პრობლემა მოხსნილია.

წელს სახალხო დამცველთან არსებულმა ეროვნულ უმცირესობათა საბჭომ და საბჭოს წევრმა არასამთავრო-

ბო ორგანიზაციამ “სამოქალაქო ქმედება” ჩაატარეს ქართულიდან აზერბაიჯანულ ენაზე თარგმნილი სახელმძღვანელოების მონიტორინგი.

საპილოტე ეტაპზე შეირჩა სამი სახელმძღვანელო: გეოგრაფიის (მე-9 კლასი), ბიოლოგიის (მე-10 კლასი) და მათემატიკის (მე-7 კლასი). ქართულიდან აზერბაიჯანულზე თარგმნის ხარისხის შესაფასებლად მოწვეუი იყვნენ კვალიფიციური ორენოვანი სპეციალისტები. მონიტორინგის შედეგად გამოვლინდა, რომ თარგმნის დროს დაშვებულია მრავალი ტერმინოლოგიური, შინაარსობრივი და გრამატიკული შეცდომა, ხოლო ზოგიერთ შემთხვევაში მთლიანი წინადადებები და აზრები გამოტოვებული.

ასეთივე სურათი გამოიკვეთა ისტორიისა და გეოგრაფიის ორენოვან სახელმძღვანელოებში. სასწავლო ტექსტის გარკვეული ნაწილები (მაგალითად, წყაროებიდან ამონარიდები) ისევ ქართულ ენაზეა დატოვებული, ზოგი ნაწილი კი საერთოდ გამოტოვებულია. ამას პედაგოგებიც ადასტურებენ.

მიუხედავად ამ ხარვეზებისა, არაქართული სექტორის პედაგოგები მაინც აღნიშნავენ, რომ ორენოვანი სახელმძღვანელოები დადებით როლს ასრულებს ქართული ენის შესწავლის პროცესში.

სასურველია, სკოლის სახელმძღვანელოების მთარგმნელებად მოწვეულ იყვნენ დარგობრივი სპეციალისტები და თარგმნილ სახელმძღვანელოებს ჩაუტარდეს საგნობრივი რედაქტირება.

ასევე მნიშვნელოვანია სახელმძღვანელოებით სკოლების დროულად უზრუნველყოფილი.

ბილინგვური განათლება

2008 წელს საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს მიერ შემუშავებულ იქნა დოკუმენტი – “ეროვნულ უმცირესობათა ინტეგრაცია მულტილინგვური განათლების საშუალებით”, რომლის შესაბამისად 2009 წელს დამტკიცდა “მულტილინგვური სწავლების ხელშეწყობის პროგრამა”. შეირჩა 40 სკოლა, სადაც დაიწყო ამ პროგრამის პილოტირება. სკოლების შერჩევა, სამინისტროს ინფორმაციით, მოხდა მკაცრი კრიტერიუმების მიხედვით, რომელიც ითვალისწინებდა სკოლის მოტივაციასა და შესაძლებლობებს. ამ ეტაპზე შერჩეული 40 სკოლა შესაძლებლობების მიხედვით არათანაბარია. შესაბამისად ასეთი სკოლები თავად ირჩევენ მათთვის სასურველი ბილინგვური განათლების პროგრამას.

ამიტომ მნიშვნელოვანია:

- ბილინგვური პროგრამების მასწავლებლის პროფესიული სტანდარტების შემუშავება, პედაგოგთა სერტიფიცირება და პროფესიული განვითარება.
- სასწავლო გეგმებისა და შეფასების ცენტრის მიერ პილოტური სკოლებისთვის სარეკომენდაციო

ბილინგუური განათლების მოდელის შემუშავება, (სკოლებსთვის საკუთარი პროგრამების შემუშავების ხელშეწყობის მიზნით).

- ბილინგუური პედაგოგებისთვის დამხმარე მეთოდოლოგიური სახელმძღვანელოების გამოცემა (პედაგოგების მიერ მეთოდოლოგიური შეცდომების თავიდან ასაცილებლად)
- ბილინგუური განათლების ეფექტურობის დასადგენად, საპილოტე სკოლებში მოსწავლეთა ენობრივი კომპეტენციისა და აკადემიური მოსწრების წინასწარი შეფასების განხორციელება.
- ბილინგუური განათლების პროგრამების ეფექტურობის შეფასების მექანიზმების განსაზღვრა.

ქართული ენის სწავლების მოტივაცია წინა წლებთან შედარებით მომატებულია როგორც ქვემო ქართლში ასევე სამცხე-ჯავახეთში. მოსახლეობის ნაწილს შვილები ქართულ სკოლაში მიჰყავს ენის შესასწავლად, თუმცა ამის შემდეგ თავს იჩენს მრავალი პრობლემა: მშობლებმა არ იციან ქართული ენა და ვერ ეხმარებიან დაწყებით კლასებში საკუთარ შვილებს გაკვეთილების მომზადებაში; არაქართველ ბავშვებს არ ესმით სახელმწიფო ენა, და ისინი ჩამორჩებიან სწავლაში ქართველ მოსწავლეებს, უქვეითდებიან თვითშეფასებას; პედაგოგები იძულებულნი არიან დასწიონ მოთხოვნები მოსწავლეთა მიმართ, რაც ასევე უარყოფით გავლენას ახდენს მთლიანად კლასის მოსწრებაზე.

სკოლამდელი აღზრდის ცენტრები

2009 წლის 31 მარტს საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების მინისტრის ბრძანებით, დამტკიცდა “ქართული ენის პროგრამა”. 2009 წელს სამინისტრომ განახორციელა ქვეპროგრამა “სკოლამდელი განათლების საფეხურზე ქართული ენის სწავლის ხელშეწყობა არაქართულენოვან რეგიონებში”. ქვეპროგრამის ფარგლებში ქვემო ქართლის და სამცხე-ჯავახეთის რეგიონებში შეიქმნა 6 საჯარო სკოლა, რომელთა ბაზაზე მოეწყო სკოლამდელი განათლების ცენტრები. დღეს, სამინისტროს ინფორმაციით, ამ 2 რეგიონში ფუნქციონირებს 8 ასეთი ცენტრი.

სასურველია: ქართული ენის პროგრამის ქვეპროგრამა “სკოლამდელი განათლების საფეხურზე ქართული ენის სწავლის ხელშეწყობა არაქართულენოვან რეგიონებში” გავრცელდეს ყველა იმ სკოლაში, სადაც ამის მოთხოვნა არსებობს;

ასევე სასურველია, ამ პროგრამამ მოიცვას ყველა არაქართულენოვანი სკოლა, განსაკუთრებით სოფლებში, სადაც სკოლამდელი აღზრდის დაწესებულებები არ არსებობს.

უმაღლესი განათლების ხელმისაწვდომობა

2008 წლიდან ეთნიკური უმცირესობების აბიტურიენტთა ხელშეწყობისთვის, განათლებისა და მეცნიერების სამინისტრომ ერთიანი ეროვნული გამოცდების დებულებაში ცვლილებები შეიტანა, და ეთნიკური უმცირე-

სობების წარმომადგენლებს მიეცათ უფლება ზოგადი უნარების გამოცდა სომხურ და აზერბაიჯანულ ენებზეც ჩაებადნენ.

სამინისტროს საშუალო პოლიტიკა პოზიტიურად აისახა უკვე 2010 წლის ერთიან ეროვნულ გამოცდებზე დარეგისტრირებული აბიტურიენტების რაოდენობაზე. 2008 წელთან შედარებით, გამოცდებზე დარეგისტრირებულ აზერბაიჯანულენოვანი აბიტურიენტების რაოდენობა 250-დან 335-მდე გაიზარდა, ხოლო სომხურენოვანისა – 113-დან 253-მდე.

ყველაზე პრობლემური საკითხი ზოგადი უნარების ტესტების თარგმნაა. პედაგოგების განცხადებით, ისინი მაქსიმალურად ცდილობენ აბიტურიენტებს დაეხმარონ ზოგადი უნარებისთვის მომზადებაში, მაგრამ ხშირ შემთხვევაში, თავადაც ვერ იკებდნენ, ამა თუ იმ დავალების ზრს. ნათარგმნ ტესტებში დავალებების ქართულიდან უბრალო კალკირება ხდებოდა. სასურველია თითოეული დავალების ვერბალურ ნაწილში თარგმნის დროს იყოს გათვალისწინებული ენის სპეციფიკა.

ვინაიდან ინტეგრაციის პრობლემა სერიოზულად დგას სამცხე-ჯავახეთსა და ქვემო ქართლის რეგიონებში, მნიშვნელოვანია, რომ კვოტირების შედეგად ჩარიცხული კადრების დამაგრება მოხდეს ისევე ამავე რეგიონებში. ასეთი პოლიტიკის გარეშე, სავარაუდოა, რომ კვოტირების შედეგად ჩარიცხული აბიტურიენტების უმრავლესობა აღარ დაუბრუნდეს რეგიონებს და კადრების ნაკლებობის პრობლემა კვლავაც გადაუჭრელი დარჩეს. არაქართულენოვანი სკოლები რეგიონებში უკვე განიცდიან მასწავლებლების დეფიციტს, რაც მომავალში კიდევ უფრო პრობლემატური გახდება. განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს მონაცემებით, 2008 წლის მდგომარეობით არაქართულენოვანი სკოლების მასწავლებელთა უმეტესობა საპენსიო ასაკსაა მიახლოებული. შემცველი მომავალი კადრების მომზადება კი უმაღლეს სასწავლებლებში თითქმის აღარ ხდება, ვინაიდან საზოგადოების მხრიდან მასწავლებლების პროფესიისადმი ინტერესი დაბალია და შესაბამისად, ამ სპეციალობით კურსდამთავრებულთა სიმცირე აღინიშნება.

შესაბამისად, ზემოთაღნიშნული ინიციატივა უმაღლესი განათლების ხელმისაწვდომობის შესახებ საჭიროებს დამატებითი მექანიზმების ამუშავებას:

- სასურველია, კვოტები გამოიყოს სპეციალობების შესაბამისად. მნიშვნელოვანია, კვოტები უმეტეს შემთხვევაში გავრცელდეს რეგულირებად პროფესიებზე (მასწავლებელი, ექიმი, იურისტი);
- მნიშვნელოვანია, შემუშავდეს საკონტრაქტო სისტემა საშუალო პოლიტიკის შედეგად ჩარიცხულ სტუდენტებთან მათი რეგიონებში დამაგრებისა და დასაქმების მიზნით.

ზრდასრულთა განათლება

საზოგადოებრივი ორგანიზაციები, სახელმწიფო სტრუქტურის წარმომადგენლები და მასწავლებლები

დადებითად აფასებენ „ენის სახლების“ საქმიანობას. გამოითქვა მოსაზრება, რომ სახელმწიფო ენაზე მზარდი მოთხოვნის პირობებში, „ენის სახლების“ არსებობა ყველაზე საჭირო იმ დასახლებებშია, სადაც არც მივლინებული მასწავლებლები არიან და არც სკოლებს ჰყავთ ქართული ენის კვალიფიციური მასწავლებლები.

პროექტი – “კვალიფიციური ქართული ენის სპეციალისტები ეთნიკური უმცირესობებით დასახლებული რეგიონების სკოლებში”

პროექტი წარმატებულად შეიძლება ჩაითვალოს, რადგან პედაგოგები რეგიონებში დადებითად აფასებენ მივლინებულ მასწავლებლების როლს ქართული ენის შესწავლის პროცესში. მივლინებული მასწავლებლები, ეხმარებიან ადილობრივ პედაგოგებს, და განსაკუთრებით, ქართული ენის მასწავლებლებს სახელმწიფო ენის სრულყოფასა და სწავლაში. ამ ეტაპზე ისინი განსაკუთრებით დიდ დროს უთმობენ მოსწავლეთა მომზადებას სასკოლო და სააბიტურიენტო გამოცდებისთვის.

მიუხედავად პროექტის დადებითი ეფექტისა, აუცილებელია განხორციელდეს მივლინებული პედაგოგების საქმიანობის მონიტორინგი.

მასწავლებელთა პროფესიული განვითარება და სერტიფიცირება

არაქართულენოვანი სკოლის პედაგოგების უმრავლესობა, რომელიც ვერ ფლობს სახელმწიფო ენას ვერც პროფესიული განვითარების პროგრამებში მონაწილეობს და ვერც სასერტიფიკაციო გამოცდებზე რეგისტრირდება. რეგიონებში სასერტიფიკაციო გამოცდისთვის დარეგისტრირებულია მხოლოდ ქართულენოვანი ან არაქართულენოვანი სკოლების ქართული ენის მასწავლებლები. სომხურის და ჰერბაოჯანულის, როგორც მშობლიური ენის მასწავლებლების პროფესიული განვითარებისათვის არც ვაუჩერების გამოყოფაა გათვალისწინებული და არც პროფესიული განვითარების სტანდარტებია შემუშავებული.

მნიშვნელოვანია ამ კატეგორიის მასწავლებლები შევიდნენ სერტიფიცირების დებულების საგნობრივ ჩამონათვალში, რათა მათ მიეცეთ მასწავლებლის სტატუსის მოპოვების და შესაბამისი სოციალური გარანტიების მიღების საშუალება.

დასკვნის სახით შეიძლება ითქვას, რომ ქვეყანაში არაერთი დადებითი პროგრამა და ცვლილება განხორციელდა ეროვნული უმცირესობების განათლების ხელშეწყობის მიზნით, თუმცა აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ რჩება მრავალი გადასატარებელი პრობლემა.